

TÜRK HEYKEL SANATININ AZ BİLİLEN BİR YÜZÜ: REZAN RAMİZ HANIM

Halil ÖZYİĞİT*

Özet

Türk heykel sanatının serüveni 1 Ocak 1882 tarihinde resmen kurulan ve müdürlüğüne Osman Hamdi Bey'in atandığı Sanayi-i Nefise Mektebi ile başlar. 3 Mart 1883 tarihinde eğitime başlayan mektebin eğitim veren şubeleri arasında resim, mimarlık ve heykel yer alır.

Mektebe kaydolan ilk öğrencilerinin 20 civarında olduğundan hareketle, güzel sanatlar alanında kat edilecek yolun uzunluğu daha kolay tahayyül edilebilir. Açılışında çoğunluğu azınlık ailelerinin çocuklarından oluşan mektebin öğrenci sayısı, İstanbullu sanatsever Türk ailelerin ilgisiyle kısa sürede artar. Fakat bu sayısal artış Cumhuriyet'in ilanı sürecine kadar kadınlar lehine bir ivme yaratmaz.

Özel atölyelerde eğitim alabilen varlıklı ailelerin kızları bir kenara bırakılırsa; bir devlet okulunda kızların güzel sanatlar eğitimi alabilmeleri için 1914 yılını beklemeleri gerekecektir. İnâs (Kız) Sanayi-i Nefise Mektebi'nin açılması ile yetenekli Türk kızlarının önü açılır. Heykel sanatında ismini kısa sürede duyuracak olan Rezan Ramiz Hanım, Sabiha Ziya (Bengütaş) Melek Ahmed ve Nermin Farukî gibi çağdaş ilk Türk kadın heykeltıraşları ile Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan süreçte, güzel sanatların saygın ve seçkin isimleri arasında ön saflarda yer alır. Türk heykel sanatının bu öncül ve önemli sanatçısının yeni bilgi ve belgeler ışığında yeniden irdelenmesi bilim dünyamız için önemli olacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Heykel, Rezan Ramiz Hanım, Çağdaş Türk Sanatı*

A LITTLE KNOWN FACE OF TURKISH SCULPTURE: MRS. REZAN RAMİZ

Abstract

The Turkish sculpting starts with the official establishing of Sanayi-i Nefise Mektebi (School of Fine Arts) in 1 January 1882, to which Osman Hamdi Bey has been appointed as director. The education starts in 3 March 1883 and among the departments which were giving lectures, there were painting, architecture and sculpture.

The length road which could be passed on fine arts could easily be envisioned from the number first students who have enrolled, approximately 20. This number of the students at the opening, who were mostly the children of the minority families, increases with the interest of the art loving Turkish families of İstanbul. But this quantitative growth hasn't accelerated in favor of women until the declaration the Republic.

Besides the daughters of rich families who can get education from private ateliers; the girls had to wait until 1914 so they can get fine arts education from a governmental school. With the opening of the İnâs (Kız) Sanayi-i Nefise Mektebi (School of Fine Arts for Girls) the talented Turkish girls were able to get fine art education.

The first modern Turkish female sculptors such as Rezan Ramiz Hanım, who will have her name known in a short period, Sabiha Ziya (Bengütaş), Melek Ahmed, and Nermin Farukî, have taken their parts among the respected and outstanding names of the fine arts in the duration from Ottoman to the Republic. Studying this premise and

*Yrd. Doç. Dr. , Pamukkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, DENİZLİ.
e-posta: hozyigit@pau.edu.tr

important artist of Turkish sculpture in the respect of the new knowledge and documents will be important for our scientific field.

Key Words: *Sculpture, Mrs. Rezan Ramiz, Turkish Contemporary Art*

1.TÜRK HEYKEL SANATININ KISA TARİHÇESİ

Osmanlı Devleti'nin 1830 yılı başlarına kadar uzanan yurt dışına sanat eğitime öğrenci gönderme programı, Mart 1883 yılında açılacak olan Sanayi-i Nefise Mektebi'ne kadar tek sanatçı yetiştirme programıdır. Süleyman Seyyit (1842-1913), (Şeker) Ahmet Ali Paşa (1841-1907) ve Halil Paşa (1857-1939) gibi isimler resim eğitimi için yurt dışına gönderilirken, heykel eğitimi için bir isim ile karşılaşılmamaktadır.

Türk heykel sanatının ilk temellerinin 3 Mart 1883'te açılan Sanayi-i Nefise Mektebi ile atıldığı ifade edilebilir. Hem teorik hem de pratik bir eğitimin, usta öğreticiler tarafından resmî bir müfredat bağlamında takip edildiği ilk kurum Sanayi-i Nefise Mektebi olur. Çünkü Sanayi-i Nefise Mektebi'ne kadar, Osmanlı Devleti topraklarında ne yerli ne de yabancıların açmış olduğu özel atölyelerde/resimhanelerde heykel eğitiminin verildiğine dair şu ana kadar elimizde bir kayıt bulunmamaktadır.

Foto. 1. Sanayi-i Nefise Mektebi Heykel Atölyesi'nden (Güzel Sanat Akademisi)

**Foto. 2. Sanayi-i Nefise Mektebi Heykel Atölyesi'nde Büst Çalışması
(Güzel Sanatlar Akademisi)**

Sanayi-i Nefise Mektebi'nde İtalya'da sanat eğitimi almış olan Yervant Oskan Efendi'nin (1855-1914) tedrisinden geçen genç heykeltıraşların hemen hemen her yıl yapılan yıl sonu/ mezuniyet sergilerinde genelde kopya eserlerden oluşan çalışmalarını teşhir ettikleri görülür. Bu dönemin genç sanatçılarının özgün üretimleri olarak sınıflandırılıp irdelenebilecek örnekler maalesef sınırlı sayıda bulunmaktadır. İki elin parmakları kadar olan isim ve yapıt sayıları ile bir üslup takibi yapılması da mümkün gözükmemektedir. 1883 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi ile başlayan heykel sanatımızın, Akademi hocası ve müdür yardımcısı Yervant Oskan¹, mektebin ilk öğrencisi İhsan Özsoy (1867-1944), İsa Behzat (1875-1916), daha çok dekoratif tarzda çalışan Mesrur İzzet Ebu Şeneb (1873-1952), Mehmet Bahri ve Basri Bey isimleri ve üretimleri ile sınırlıdır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son 40 yılında oluşmaya başlayan heykel sanatımızın gerçek üslûp denemeleri ve üretken dönemi için 1923 yılını, yani Galatasaray ve Ankara Resim Sergileri'nin beklemek gerekecektir.

Özgün bir Türk heykel sanatı üslûbu oluşturamamanın yanı sıra kadın heykeltıraşlar yetiştirildiği ve sanatın erkek egemenliğinden kurtulduğu söylenemez. Kadın sanatçıların sanat eğitimine dahil olabilmeleri için (özel hocalar dışında) 1914 yılını, İnâs Sanayi-i Nefise Mektebi'nin açılışını beklemek gerekecektir. Gerçekten Osmanlı için en kaotik yılların başlangıcında kızların sanat eğitimi alabilmeleri için bu okulun açılabilmesi ayrıca araştırılması/sorgulanması gereken bir durumdur.

Türk heykelinin ilk sanatçılarının sayısal artışı ve üretim zenginliği için Cumhuriyet'in ilanı önemli bir dönüm noktası olmuştur. Türk toplumu için Cumhuriyet sadece siyasî bir değişim değil aynı zamanda yeni sanat dallarının filizlenebildiği yönetim düzlemidir.

1 . İkinci isminin "Osgan" ve "Oskan" şeklinde yazıldığı görülmektedir. Osmanlıca metinlerde bu isim yazılırken "ق -kaf" kullanılması nedeniyle "Oskan" kullanımı tercih edilecektir.

Foto. 3. Heykeltıraş Rezan Ramiz Hanım (Hâkimiyet-i Milliye)

2. HEYKELTIRAŞ REZAN RAMİZ HANIM'IN HAYATI

Heykeltıraş Rezan Ramiz Hanım ile ilgili bilgiler son derece sınırlıdır. Kendisi ile 1928 yılında gerçekleştirilen Beşinci Ankara Resim Sergisi'nin açılışı münasebeti ile yapılan söyleşide verdiği bilgiler bir nebze olsun hayatı hakkındaki bilinmezliklere ışık tutmaktadır.

Heykeltıraş Rezan Ramiz'in sanat ateşi çocukluktan itibaren hep içinde yanmıştır. Güzel sanatların resim, şiir ve müzik gibi kollarına meraklı olan sanatçının özellikle resim sanatına bir ilgisi söz konusudur. Rezzan Ramiz Hanım'ın resme olan yakın alakasının temelinde babası ve abisinin resim yeteneği ve çalışmaları yatmaktadır. Resim yapan sanatçının babası kısa bir süre de olsa Hadika-yı İrfan Mektebi'nde fahri resim hocalığı yapmıştır. Eve misafir gelenleri poz vermeleri için zaman zaman zorlayan abisinin de güzel resimler yaptığı ifade edilmektedir. Çevresindekilerin etkisi ile resme olan ilgisi iyice artan sanatçı, 8-9 yaşlarında iken evin dadısının gizlice resmini yapar. Abisinin kendisini dadiya ihbar etmesi üzerine, dadının tokadını yemekten kurtulamaz (Anonim, Resim Sergisi Münasebetiyle Sanatçılarımız Arasında: Kuvvetli ve Genç Heykeltıraş: Rezan Ramiz Hanım (6 Haziran 1928). *Hâkimiyet-i Milliye*).

Rezan Ramiz Hanım'ın Kız Sanayi-i Mektebi ile başlayan eğitim hayatında okulun hocalarından Saime Hayriye Hanım'ın özel bir yeri olur. Sanatçının resim yeteneğini fark eden muallim Saime Hayriye Hanım, sanatçıya okulda hazırladığı özel bir odada resim dersleri verir. Burada aldığı temel resim eğitimi sanatçının devam ettiği diğer okullarda da kendisini geliştirmesine katkı sağlamıştır. Kız Sanayi Mektebi'ndeki eğitimini tamamlayan sanatçı Bezm-î Âlem Sultaniye'sine devam eder. Okuldaki eğitim hayatının yine önemli bir kısmını resim eğitimi ile geçirir. Rezan Ramiz'in sanat hayatına katkı yapacak olan diğer bir muallim ile tanışması bu mektebin

sıralarında olur. Madam Rafail isimli muallim, sanatçıya daprenatür ve suluboya resim yapmayı öğretir (Anonim, Resim Sergisi Münasebetiyle Sanatçılarımız Arasında: Kuvvetli ve Genç Heykeltraş: Rezan Ramiz Hanım (6 Haziran 1928). *Hâkimiyet-i Milliye*).

3. REZAN RAMİZ HANIM'IN SANAYİ-İ NEFİSE MEKTEBİ YILLARI

Bezm-î Âlem Sultaniyesi'ni bitiren Rezan Ramiz Hanım buradaki eğitimini tamamlayarak Sanayi-i Nefise Mektebi'ne kaydolar². Buradaki ilk üç senesini resim eğitimi ile geçiren sanatçı bir tesadüf eseri heykele yönelir. Modelaj dersinde yaptığı Jul Sezar büstü hocası İhsan (Özsoy) Bey tarafından çok beğenilir. Sene sonunda yapılan "Talebe-i Asliye Konkuru"nda bu eseri birincilik alır. 1923 yılından itibaren heykel sanatına yönelen sanatçı, ilk heykel çalışması olarak dayısının büstünü gösterir. Sanatçı, bu yapıtını Galatasaray Sergisi'nde teşhir etmiştir. Rezzan Ramiz Hanım, 1924 yılından itibaren Galatasaray Resim Sergileri'nde heykellerini sergilemeye başlar. Sanatçı 14 Ekim 1923 tarihinden itibaren gerçekleştirilmeye başlanan Ankara Resim Sergileri'ne ise 1927 yılından itibaren iştirak eder. Ancak 1927 yılı Ankara Resim Sergisi için gönderdiği yapıtının kırıldığını bu nedenle teşhir edemediğini ifade etmektedir³. Sanatçı, 1928 yılında yapılan Ankara Resim Sergisi'ne "Üstat Fehim'in⁴ kabartma başı⁵ ve "Nü"⁶ çalışması ile katılmıştır. Nü çalışması için kullandığı kadın, Sanayi-i Nefise Mektebi'nin modeli Tita'dır. Sanatçının bu iki yapıtı sergiyi ziyaret eden Afgan Kralı⁷ tarafından beğenilmiş ve satın alma istekleri sanatçıya iletilmiştir (Anonim, Resim Sergisi Münasebetiyle Sanatçılarımız Arasında: Kuvvetli ve Genç Heykeltraş: Rezan Ramiz Hanım (6 Haziran 1928). *Hâkimiyet-i Milliye*).

Rezan Ramiz Hanım değişik tarihli çalışmaları arasında, aynı zamanda eniştesi olan ve fotoğrafından yaptığı "Şehit Yörük Salim Bey" büstünü özel bir yere koymaktadır. Sanatçı bu çalışmasını Sanayi-i Nefise Mektebi atölyesinde gerçekleştirmiştir. Hatta Gazi Mustafa Kemal'in heykelini yapmak için ülkemizde bulunan Avusturyalı Heykeltraş Heinrich Krippel, (1883-1945) mektebi ziyareti sırasında bu eseri görmüş ve bir fotoğraftan yararlanılarak yapıldığını öğrendiğinde hayretler içinde kalmıştır. Fotoğraftan heykel yapabilmenin usta heykeltraşların işi olduğunu ifade eden Krippel, Rezan Hanım ile tanışmak istemiş, fakat o esnada okulda olmadığı için bu tanışma gerçekleşmemiştir (Anonim, Resim Sergisi Münasebetiyle Sanatçılarımız Arasında: Kuvvetli ve Genç Heykeltraş: Rezan Ramiz Hanım (6 Haziran 1928). *Hâkimiyet-i Milliye*).

Rezan Ramiz Hanım Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinin anıt heykel kültüründe önemli bir yere sahip olan Heinrich Krippel⁸ ve İtalyan heykeltıraş Pietro Canonica'nın⁹ (1869-1959) Türkiye'de yaptıkları çalışmalar hakkında fikirlerini açıkça beyan etmektedir. Sanatçı her iki usta heykeltıraşın Atatürk heykelleri için "daha başarılı olarak ortaya konabilir" eleştirisini getirmektedir. Türk heykeltıraşlardan İhsan (Özsoy) Bey'in çalışmalarını takdirle karşılayan

2. Resim ve heykel şubelerine orta mektep mezunları alınır (Anonim, *Güzel Sanatlar Akademisi*, İstanbul, Tarihsiz).
3. Rezan Ramiz Hanım'ın 1927 yılı Ankara Resim Sergisi Kataloğunda 210 sıra numarası ile kayıtlı yapıtı "Üstat Fehim (Alçak Kabartma)" ismini taşımaktadır (Anonim, Türk Sanayi-i Nefise Birliği Resim Şubesi Dördüncü Ankara Resim Sergisi Fihristi, Milli Matbaa, İstanbul, 1927).

4. Ahmet Fehim (1856-1930) Türk Tiyatrosunun önemli ismidir.

5. Rezan Ramiz Hanım'ın 1928 yılı Ankara Resim Sergisi Kataloğunda 295 sıra numarası ile kayıtlı yapıtı "*Büst Portre*" ismini taşımaktadır (Anonim, 1928b: 19). Zaman zaman katalogda yer alan yapıt sayıları ile teşhir edilenler arasında çelişkiler olduğunu bilinmektedir. Sergileri kaleme alan yazarların da dile getirdiği bu durum ile ilgili olarak sergiye katalog basıldıktan sonra sanatçıların yapıtlarını getirebilmesi ve sergilemelerine izin verilmesi gösterilebilir..

6. Katalogda 167 numara ile kayıtlı "*Genç Kız Portresi*" isimli çalışma olmalıdır (Anonim, 1928a: 19).

7. Emanullah Han (sal. 1919-1929).

8. Ankara Ulus (Zafer) Anıtı (Ulus Meydanı-Yapıldığı dönemdeki adı Hâkimiyet-i Milliye Meydanı-24 Kasım 1927) heykeltıraşı (Gezer, 1984: 77; Osma, 2003: 40).

9. Ankara Etnoğrafya Müzesi önünde yer alan Atılı Atatürk Anıtı (24 Ekim 1927) (Gezer, 1984: 79, 81; Osma, 2003: 36) ve Taksim Cumhuriyet Anıtı'nın (8 Ağustos 1928) heykeltıraşı (Çelebi, 2006: 111).

sanatçı Mahir (Tomruk) (1885-1954), Nijad (Sirel) (1897-1959) ve Kenan (Yontuç) Bey'in (1904-1995) fazla eserini görmediği için haklarında yorumda bulunmaktan kaçınır (Anonim, Resim Sergisi Münasebetiyle Sanatçılarımız Arasında: Kuvvetli ve Genç Heykeltıraş: Rezan Ramiz Hanım (6 Haziran 1928). *Hâkimiyet-i Milliye*).

Rezan Ramiz Hanım, Sanayi-i Nefise Mektebinin ilk kadın heykeltıraş talebesi olarak Belkıs, Sabiha ve Melek Hanım isimlerine işaret etmektedir. 1928 yılına gelindiğinde 10 yıldır açık olduğunu ifade ettiği heykel şubesine mevcut halde 6 kadın öğrencinin devam ettiği bilgisi önemlidir. Sanatçı, 1928 yılında, Sanayi-i Nefise Mektebi heykel şubesi öğrencisi olarak eğitimine devam ettiğini ifade etmektedir (Anonim, Resim Sergisi Münasebetiyle Sanatçılarımız Arasında: Kuvvetli ve Genç Heykeltıraş: Rezan Ramiz Hanım (6 Haziran 1928). *Hâkimiyet-i Milliye*).

4. REZAN RAMİZ HANIM'IN ÇALIŞMA PROGRAMI

Rezan Ramiz Hanım, Sanayi-i Nefise Mektebi atölyelerinde her gün saat 9'dan 12'ye kadar model üzerinde çalışmalarını sürdürmektedir. Sanatçının ifadesine göre her hafta mektebin modelleri değişmektedir. Bu uygulama, sanatçıları ezberden kurtaran ve sanatsal yetisini geliştirmesine katkı yapan bir çalışma şeklidir. Zaman zaman dışarıdan eser siparişi alan sanatçı, öğleden sonralarını bu çalışmalara ayırmaktadır. Sanatçının ifadelerinden hem mektepte hem de mektep dışında yoğun olarak sanatını icra etmek sevdası ile hareket ettiği anlaşılmaktadır (Anonim, Resim Sergisi Münasebetiyle Sanatçılarımız Arasında: Kuvvetli ve Genç Heykeltıraş: Rezan Ramiz Hanım (6 Haziran 1928). *Hâkimiyet-i Milliye*).

Rezan Ramiz Hanım kendisi ile yapılan söyleşide Cumhuriyet'in ilk yıllarında heykel sanatının gelişim çizgisine değinir. Sanatçı heykel sanatı ve sanatçıları bağlamında ülkemizin henüz istenen noktada olmadığı yaklaşımındadır. Son olarak, dönemin hükümetinden ciddi yardımlar gördüklerini ve gelecekte bunun karşılığını vermeleri gerektiğinin altını çizen sanatçı, tüm sergilere büyük bir ciddiyetle hazırlandığını ve bir sonrakinde daha iyi eserler ile gelmeyi hedeflediğini ifade etmektedir (Anonim, Resim Sergisi Münasebetiyle Sanatçılarımız Arasında: Kuvvetli ve Genç Heykeltıraş: Rezan Ramiz Hanım (6 Haziran 1928). *Hâkimiyet-i Milliye*).

5. GALATASARAY VE ANKARA SERGİLERİNDE YER ALAN YAPITLARI VE ELEŞTİRİLER

5.1 Galatasaray Resim Sergileri

Heykeltıraş Rezan¹⁰ Ramiz Hanım'ın ilk yapıtı ile 1924 yılında gerçekleştirilen Galatasaray Resim Sergisi'nde karşılaşılmaktadır. Sanatçının sergi fihristinde 295 sıra numarası ile kayıtlı yapıt bir büst çalışmasıdır. Sanatçı "*Büst Portre*" isimli çalışmasını sergilerken aynı sergide Edibe Hanım 2, Ratıb (Aşir Acudoğu) Bey (1898-1957) 2, Sabiha Ziya (Bengütaş) Hanım (1904-1992) 3, Muhsine Ahmed Hanım 1 ve Melek Hanım 3 çalışması ile katılır (Anonim (1340/1920): 18-19).

1925 ve 1926 yılında gerçekleştirilen Galatasaray Sergileri'nin fihristlerinde ve sergileri kaleme alan yazılarda sanatçının ismi ile karşılaşılmamaktadır.

1927¹¹ yılında gerçekleştirilen On Birinci Galatasaray Resim Sergisi'nde sanatçı¹² "*Tarladan*

10. Sanatçı, 1930 yılına kadar Galatasaray ve Ankara Resim Sergileri'ni tanıtan yazılarda ve kataloglarında "Rezan" ismi ile tanıtılmaktadır. "Rezan Ramiz" olarak kullanımına 1928 yılında Hâkimiyet-i Milliye'de yapılan röportaj ve Yedinci Ankara Resim Sergisi'ni tanıtan Cumhuriyet Gazetesi dışında rastlamamaktayız.

11. 1926 yılında açılan "Sekizinci Sergi" olarak adlandırılırken, 1927 yılından açılan "On Birinci" Galatasaray Sergisi olarak numaralandırılmaktadır. Birlik, daha önce açmış oldukları iki sergiyi daha ilave ederek sayısal olarak yeneden bir numaralandırmaya gitmiştir.

12. Katalogda "Heykeltıraş kısmı" başlığı altında sanatçının isminin son harfi "n-Osmanlıca nun" çıkmamıştır. Reza.. Hanım olarak kayıtlı şahsın Rezan Hanım olduğu değerlendirilmektedir (Anonim, 1927a: 30).

Dönüş isimli yapıtla karşımıza çıkmaktadır. Aynı sergide Madam (İraida) Bari (Barry) (1899-1981) 2, Zühdü (Müridoğlu) Bey (1906-1992) 1, Sabiha Ziya (Bengütaş) Hanım 4, Mualla Ahmed Hanım 2, Nermin Nijad Hanım 1, Nijad (Sirel) Bey 1 ve Leman Besim Hanım 1 adet heykel teşhir etmiştir (Anonim, 1927a: 30-31).

Heykeltıraş Rezan Hanım¹³ 1928 yılında açılan On İkinci Galatasaray Resim Sergisi'ne de iştirak etmiştir. Sanatçı sergiye kataloğunun 167 ve 168 sıra numaralarında kayıtlı iki adet heykelini gönderir. Yapıtları 167 numarada kayıtlı "*Genç Kız Portresi*" ve 168 numarada kayıtlı "*Çocuk Başı*" ismini taşımaktadır. On İkinci Galatasaray Resim Sergisi'nde eser teşhir eden diğer isim ve yapıt sayıları ise Zühdü (Müridoğlu) Bey 1, Sabiha (Ziya Bengütaş) Hanım 1, Mualla Ahmed Hanım 3, Nijad (Sirel) Bey 1, Madam (İraida) Bari (Barry) 1 ve Bekir Efendi 1 olarak kaydedilmektedir (Anonim, 1928a: 19-20).

Foto. 4. Rezan Hanım Siyasî Erkan ve Diğer Sanatçılar İle Birlikte (Beşinci Ankara Resim Sergisinden,Hâkimiyet-i Milliye)

13. 1928 yılı kataloğunda sanatçının ismi yazılırken yine bir harf hatası yapıldığı görülmektedir. Burada Rezan isminin önünde "p" harfinin fazladan yazılarak "(P)rezan Hanım" şekline dönüştüğü görülmektedir (Anonim, 1928a:19).

Foto. 5. Ayaktakiler (Soldan Sağa) Feyhaman DURAN, Hikmet ONAT Oturanlar (Soldan Sağa) Şevket DAĞ, Rezan Hanım ve Halil Paşa (Beşinci Ankara Resim Sergisinden- Anonim, Resim Sergisi Münasebetiyle Ressamlarımız Arasında, Ressam Halil Paşa Hayatını ve Eserlerini Anlatıyor (4 Haziran 1928) Hâkimiyet-i Milliye).

Rezan Hanım'ın İstanbul'da eser teşhir ettiği son son sergi 1930 yılında açılan On Dördüncü Galatasaray Resim Sergisi olur. 2 Ağustos 1930 tarihinde Galatasaray Lisesi'nde açılan serginin heykel bölümünde sanatçının "*Düşünen Kadın*" isimli çalışması yer almaktadır. Rezan Ramiz Hanım'ın bu eserinden, basında yer alan yazılar övgü ile bahsetmektedir (Anonim, Resim Sergisi (1 Ağustos 1930). *Hâkimiyeti Milliye*; Anonim, Güzel Sanatlar Birliğinin Resim Sergisi Açıldı (3 Ağustos 1930). *Cumhuriyet*). Bu sergiden sonra sanatçının ismi ile Galatasaray Resim Sergileri'nde karşılaşılmamaktadır.

5.2 Ankara Resim Sergileri

Sanatçının Ankara Resim Sergileri ile tanışması 1927 yılında gerçekleşir. 16 Mayıs 1927 tarihinde dördüncüsü gerçekleştirilen serginin açılışını İsmet Paşa yapar (Anonim, Muhterem Başvekilimiz Dün Dördüncü Sanayi-i Nefise Sergisini Küşad Buyurdular (27 Mayıs 1927). *Hâkimiyet-i Milliye*). Sergide, Dördüncü Ankara resim sergisi Kataloğuna göre 223 eser teşhir edilir (Anonim 1927b: 1-31). Bu eserlerden 6 tanesi heykel olarak sergide yer alır. Rezan Hanım'ın eseri sergi fihristinde 210 numarada kayıtlı "*Üstat Fehim*"¹⁴ isimli alçak kabartmadır. Rezan Hanım dışında Sabiha (Ziya Bengütaş) Hanım 2, Nijad (Sirel) Bey 1, Leman Besim Hanım 1 ve Melek Ahmed Hanım 1 eser ile sergiye iştirak etmiştir (Anonim 1927b: 30).

1928 yılı 24 Mayıs'ında gerçekleştirilen Beşinci Ankara Resim Sergisi'ne heykeltıraş Rezan Ramiz Hanım bir adet büst çalışması ile katılır. Eseri, sergi fihristinin 295 sıra numarasında kayıtlıdır. Cumhuriyet döneminde İstanbul ve Ankara'da açılan pek çok sergide olduğu gibi

14.1927 yılı sergi fihristinde bu eser kayıtlı olmakla birlikte, hakkında herhangi bir yazı kaleme alınmamıştır. Sanatçının "*geçen yıl gönderdiğim eserin kırılması neticesi ile eserim teşhir edilememiştir*" sözünden hareketle, "*Üstat Fehim*" isimli yapıtını 1928 yılında gerçekleştirilen Beşinci Ankara Resim Sergisi'nde teşhir ettiği kanaatindeyiz. Beşinci Ankara Resim Sergisi'ni irdeleyen yazılarda sanatçının yapıtı olarak "*Üstat Fehim*" isimli çalışması ele alınmıştır.

bu sergide yine Türk heykel sanatının önemli isimleri Rezan Ramiz Hanım ile birlikte eser teşhir etmiştir. Edibe Hanım 2, Ratıp (Aşir Acudoğu) Efendi 2, Sabiha Ziya (Bengütaş) Hanım 3, Muhsine Ahmed Hanım 1 ve Melek Hanım 1 eseri ile sergiye katkı sağlamışlardır (1928b: 18-19). Rezan Hanım'ın teşhir ettiği tiyatrocü Ahmed Fehim Bey'in (1856-1930) betimlendiği rölyef, heykel kısmının en güzel eseri olarak değerlendirilmektedir. Sanatçının "İstirahat" isimli diğer çalışması da beğenileri üzerinde toplamayı başarmıştır (C.S., 1928: 34; Anonim, 5. Ankara Resim Sergisinde 1 saat, (24 Mayıs 1928). *Hâkimiyet-i Milliye*; Anonim, Bu Seneki Resim Sergisinde, (20 Mayıs 1928). *Hâkimiyet-i Milliye*; Anonim, Yeni resim Sergisi, (21 Mayıs 1928). *Hâkimiyet-i Milliye*; Anonim, Beşinci Resim Sergisi Dün Küşad Edildi, (25 Mayıs 1928). *Hâkimiyet-i Milliye*; Anonim, Afgan Kralı Hazretleri Dün Sanayi-i Nefise Sergisini Ziyaret Ettiler, Eserleri Takdir Buyurdular ve Bazılarını Satın Aldılar (26 Mayıs 1928). *Hâkimiyet-i Milliye*; Anonim, 1928c: 665).

Ankara'nın Mayıs ayı klasiği haline gelen resim sergilerinin altıncısı 1929 yılında gerçekleştirilir. Sergide eser teşhir eden 46 sanatçıdan 3'ü heykeltıraştır. Sergide yer alan 8 heykelden 3'ü sanatçı Rezan Hanım'a aittir. Bu eserler, sergi kataloğuna göre 195 numarada kayıtlı "Asker", 196 numarada kayıtlı "Bahar" ve 197 numarada kayıtlı "Mütalaa" isimli yapıtlardır. Altıncı Ankara Resim Sergisi'nde karşımıza çıkan diğer heykeltıraşlar Sabiha Ziya (Bengütaş) ve Nusret (Suman) Beydir. Sergide Nusret Bey 2 ve Sabiha Ziya Hanım'da 1 eser teşhir etmiştir (Anonim, 1929: 15-16, Anonim, Güzel Sanatlar Sergisi Fırka Salonunda Açılıyor (15 Mayıs 1929). *Hâkimiyet-i Milliye*).

Foto. 6: Afgan Kralı, Heykeltıraş Melek Hanım'ın Zeybek Heykeli Önünde (Beşinci Ankara Resim Sergisinden, Hâkimiyet-i Milliye)

Heykeltıraş Rezan Hanım Ankara'da 15 Mayıs 1930 yılında gerçekleştirilen, Şevket (Dağ) Bey (1876-1944) ve Bereketzade Hasan Vecih (Bereketoğlu) Bey (1895-1971) tarafından tertip edilen yedinci sergide eserleri ile karşımıza çıkmaktadır. Sanatçı, katalogda 160 sıra numarası ile kayıtlı "Düşünen Kadın" ve 161 numarada kayıtlı "Büst" çalışmaları ile sergiye iştirak etmiştir. Yedinci Ankara Resim Sergisi'nin heykel kısmında Madam (İraida) Bari (Barry) 2 ve Sabiha Ziya (Bengütaş) Hanım 5 eser teşhir etmiştir (Anonim, 1930: 11, 14-15). Yedinci Ankara Resim Sergisi

heykel kısmında Rezan Ramiz Hanım'ın "Nü"¹⁵ ve "Düşünen Kadın" heykelleri beğenilen eserler arasında zikredilmektedir (Anonim, Güzel Sanatlar Birliği Sergisi (20 Mayıs 1930). *Hâkimiyet-i Milliye*; Yunus Nadi, Resim Sergisi, (25 Mayıs 1930). *Cumhuriyet*).

1931 ve 1932 yıllarında açılan sergilerde ismi ile karşılaşılmayan sanatçı, 1933 yılında Ankara'da açılan Dokuzuncu Ankara Resim Sergisi'nde (Birinci İnkılap Sergisi) karşımıza çıkar. Ankara Resim Sergileri, 12 Eylül 1926 tarihli kararname ile her sene Mayıs ayında açılması karara bağlanmış olmakla birlikte, dokuzuncusu Cumhuriyet'in onuncu yıl etkinliklerinin bir parçası olarak 4 Kasım 1933 tarihinde gerçekleştirilir. Bu nedenle Birinci İnkılap Sergisi olarak da adlandırılmaktadır. Sergi açılmadan iki gün önce, Gazi Mustafa Kemal tarafından ziyaret edilmiş olması ile ayrı bir öneme sahiptir (Anonim, Gazi Hazretleri Dün İktisat, Maarif ve Resim Sergilerini Gezdi, (3 Kasım (İkinci Teşrin) 1933). *Hâkimiyet-i Milliye*; Anonim, Ankara'da İnkılap Resim Sergisi Açıldı, (5 Kasım (Teşrinisani) 1933). *Cumhuriyet*).

Heykeltıraş Rezan Hanım'ın koltuğunda kitap okuyan, özgür ve kendinden emin görünüşteki Türk kadını heykeli, övgü dolu sözler ile öne çıkarılmıştır (Behçet Kemal, On Yılda Resim ve Son Resim Sergisi (27 Kasım (İkinci Teşrin) 1933). *Hâkimiyet-i Milliye*).

6. SONUÇ

Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile Türk heykel sanatı önemli bir ivme kazanır. Cinsiyet ayrımına dayalı bölünmüş bir meslekî eğitim sistemi yerine, yetenek temelli karma eğitim sistemi yaygınlaşır. Sanayi-i Nefise Mektebi de bu eğitim sistemine bağlı kalarak gelecekte resim, heykel ve mimarlık sanatlarına yön verecek önemli isimlerin yetişmesine kaynaklık eder. Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile sanat hayatımıza daha baskın bir şekilde giren heykel sanatını icra eden isimler irdelendiğinde, kadın heykeltıraş sayısının erkeklere nazaran daha fazla olduğu görülecektir. Zühtü (Müridoğlu), Nijad (Sirel), Ratıp (Aşir Acudoğu), Ali Kenan (Yontuç) gibi erkek isimlerin karşısında Melek Ahmed, Nermin Farukî, Rezan Ramiz, Makbule Reşad, Sabiha Ziya (Bengütaş), Mualla Ahmed, Edibe, Muhsine Ahmed ve Leman Besim gibi Türk kadın heykeltıraşlar sayıca daha ağır basmaktadır.

Rezan Hanım'ın Türk heykel sanatının başlangıç yıllarında eserleri ile önemli bir yere sahip olduğu aşikârdır. İlk defa 1924 yılında gerçekleştirilen Altıncı Galatasaray Sergisi ile sanat hayatına atılan sanatçının ismine 1927, 1928 ve 1930 yılında gerçekleştirilen Galatasaray Sergileri'nde rastlanılmamaktadır. Sanatçının özellikle 1930 yılında teşhir ettiği "Düşünen Kadın" isimli çalışması eleştirmenler tarafından beğeni ile karşılanmıştır.

1920-1940 yılı aralığında ülkemizin en önemli sanatsal etkinlikleri arasında Ankara Resim Sergileri özel bir yere sahiptir. İlerleyen yıllarda İnkılâp Sergileri kimliği altında da düzenlenecek olan sergilerin çıkışında Cumhuriyet'imizin kurucusu Ulu Önder Gazi Mustafa Kemal ismi görülür. Kendisinin isteği ile 14 Ekim 1923 tarihinden itibaren Ankara'da gerçekleştirilmeye başlanan etkinliğe, ülkenin önde gelen plastik sanatçıları iştirak etmiştir. 1927 yılından itibaren Rezan Ramiz Hanım'ın ismine Ankara Resim Sergileri'nde rastlanılır. Özellikle 1928 yılında gerçekleştirilen Beşinci Ankara Resim Sergisi'nde sanatçının teşhir etmiş olduğu tiyatrocu Ahmed Fehim'in büstü büyük beğeni toplamıştır. Sanatçının son olarak ismine rastladığımız sergi Dokuzuncu Ankara Sergisi olur. Aynı zamanda Birinci Ankara Resim Sergisi adı altında basında yer alan sergide teşhir edilen -sanatçının belki kendini ya da kendi üzerinden olması gereken Cumhuriyet kadınına betimlediği- kitap okuyan, kendinden emin ve özgür Türk kadını heykeli, izlerini takip edebildiğimiz 10 yıllık sanat hayatının en önemli yapıtı olarak tanımlansa yerinde olur.

15. Katalogda 161 sıra numarası ile kayıtlı "Büst" isimli çalışma olmalıdır.

Osmanlı'nın son dönemi ve Cumhuriyet'in ilk yıllarına ait heykel sanatçılarımızın çoğunda yaşanan sıkıntı Rezan Hanım'da da karşımıza çıkmaktadır. Elimizde sanatçının eserleri ve eserlerine dair görüntülerin olmaması nedeniyle bir üslûp ve eser çeşitliliği takibi yapılamamaktadır. Bu durum sanat anlayışının daha yakından irdelenmesine engel olmaktadır.

Kısacası 1923-1933 yılları arasında kalan sanat hayatını yakından takip edilebilen Rezan Ramiz Hanım Türk Heykel sanatının ilk kadın heykeltıraşları arasında anılması gereken değerli bir sanatçidir. Çağdaşı olan ve bugün hâlâ özel bir yere sahip olan ilk Türk heykeltıraşları ile birlikte Galatasaray ve Ankara Resim Sergileri'nde eserler sergileme onurunu yaşamış, çağdaş bir Türk kadın sanatçısıdır.

KAYNAKÇA

- Anonim, **Güzel Sanatlar Akademisi**, İstanbul, Tarihsiz.
- Anonim, (1340/1920). **Türk Ressamlar Cemiyeti Altıncı Resim Sergisi**, Millî Matbaa, İstanbul.
- Anonim, Muhterem Başvekilimiz Dün Dördüncü Sanayi-i Nefise Sergisini Küşad Buyurdular (27 Mayıs 1927). *Hâkimiyet-i Milliye*.
- Anonim, (1927a). **Türk Sanayi-i Nefise Birliği Resim Şubesi On Birinci Galatasaray Resim Sergisi Fihristi**.
- Anonim, (1927b). Türk Sanayi-i Nefise Birliği Resim Şubesi Dördüncü Ankara Resim Sergisi Fihristi, Milli Matbaa, İstanbul.
- Anonim, (1928a). **Türk Sanayi-i Nefise Birliği Resim Şubesi On İkinci Galatasaray Resim Sergisi Fihristi**, Millî Matbaa, İstanbul.
- Anonim, (1928b). **Türk Sanayi-i Nefise Birliği Resim Şubesi Beşinci Ankara Resim Sergisi Fihristi**, Millî Matbaa, İstanbul.
- Anonim (1928c), “Beşinci Resim Sergisi Ankara’da Küşad Edildi”, **Türk Hava Mecmuası**, 3/49, 665.
- Anonim, Resim Sergisi Münasebetiyle Sanatçılarımız Arasında: Kuvvetli ve Genç Heykeltraş: Rezan Ramiz Hanım (6 Haziran 1928). *Hâkimiyet-i Milliye*.
- Anonim, Bu Seneki Resim Sergisinde (20 Mayıs 1928). *Hâkimiyet-i Milliye*.
- Anonim, Yeni Resim Sergisi, (21 Mayıs 1928). *Hâkimiyet-i Milliye*.
- Anonim, 5. Ankara Resim Sergisinde Bir saat, (24 Mayıs 1928). *Hâkimiyet-i Milliye*.
- Anonim, Beşinci Resim Sergisi Dün Küşad Edildi, (25 Mayıs 1928). *Hâkimiyet-i Milliye*.
- Anonim, Afgan Kralı Hazretleri Dün Sanayi-i Nefise Sergisini Ziyaret Etiler, Eserleri Takdir Buyurdular ve Bazılarını Satın Aldılar (26 Mayıs 1928). *Hâkimiyet-i Milliye*.
- Anonim, Resim Sergisi Münasebetiyle Ressamlarımız Arasında, Ressam Halil Paşa Hayatını ve Eserlerini Anlatıyor (4 Haziran 1928). *Hâkimiyet-i Milliye*.
- Anonim, (1929). **Güzel Sanatlar Birliği Resim Şubesi 6ncı Ankara Resim Sergisi Kataloğu**.
- Anonim, Güzel Sanatlar Sergisi Fırka Salonunda Açılıyor (15 Mayıs 1929). *Hâkimiyet-i Milliye*.
- Anonim, (1930). **Güzel Sanatlar Birliği Resim Şubesi 7inci Ankara Resim Sergisi Kataloğu**.
- Anonim, Güzel Sanatlar Birliği Sergisi (20 Mayıs 1930). *Hâkimiyet-i Milliye*.
- Yunus Nadi, Resim Sergisi, (25 Mayıs 1930). *Cumhuriyet*.
- Anonim, Resim Sergisi (1 Ağustos 1930). *Hakimiyeti Milliye*.
- Anonim, Güzel Sanatlar Birliğinin Resim Sergisi Açıldı, (3 Ağustos 1930). *Cumhuriyet*.
- Anonim, Gazi Hazretleri Dün İktisat, Maarif ve Resim Sergilerini Gezdi, (3 Kasım (İkinci Teşrin) 1933). *Hâkimiyeti Milliye*.
- Anonim, Ankara’da İnkılap Resim Sergisi Açıldı, (5 Kasım (Teşrinisani) 1933). *Cumhuriyet*.
- Behçet Kemal, On Yılda Resim ve Son Resim Sergisi (27 Kasım (İkinci Teşrin) 1933). *Hâkimiyeti Milliye*.
- C. S., (1928). Beşinci Ankara Resim Sergisi, **Hayat Mecmuası**, Sayı 80, Ankara, s. 33-34.
- Çelebi, M., (2006). **Dünden Bugüne Taksim Cumhuriyet Anıtı**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- Osma K., (2003). **Cumhuriyet Dönemi Anıt Heykelleri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.